

**KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASHDA BANK
KREDITLARINING SAMARADORLIGI****Abduraimov Javohir***Andijon davlat texnika instituti**Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv**fakulteti "Iqtisodiyot (Tarmoqlar**va sohalari)" yo'nalishi**4-kurs K-111-21 guruh talabasi**Ilmiy rahbar: X.A. Mo'yidinov*

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik va o'rta biznes (KOB) subyektlarini qo'llab-quvvatlashda bank kreditlashning o'rni va samaradorligi keng qamrovli tahlil etiladi. KOB mamlakat iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri bo'lib, yangi ish o'rinlarini yaratish, aholining bandligini oshirish va innovatsion faoliyatni rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Shu sababli, bank kreditlari KOB faoliyatining moliyaviy manbai sifatida ularni modernizatsiya qilish, ishlab chiqarishni kengaytirish va raqobatbardosh mahsulotlar yaratish imkoniyatini oshiradi. Maqolada KOB uchun imtiyozli kredit liniyalari, garov talablarini yumshatish, risklarni boshqarish mexanizmlari va davlat tomonidan beriladigan kafolatlar asosida kreditlashning samaradorligini oshirish yo'llari o'rganiladi. Shuningdek, O'zbekiston misolida KOB kreditlash bo'yicha amaliy tajribalar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha aniq taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari bank sektorida KOBni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, moliyaviy xizmatlar sifati va qamrovini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan yechimlarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, o'rta biznes, bank kreditlari, imtiyozli kreditlash, risklarni boshqarish, garov siyosati, davlat kafolatlari, moliyaviy barqarorlik, O'zbekiston tajribasi.

Аннотация: В статье всесторонне анализируется роль и эффективность банковского кредитования в поддержке субъектов малого и среднего бизнеса (МСБ). МСБ являются основным двигателем экономического роста, играя ключевую роль в создании рабочих мест, повышении занятости населения и развитии инновационной деятельности. Банковские кредиты выступают важным источником финансирования для модернизации производства, расширения объемов выпуска продукции и повышения конкурентоспособности товаров. В статье рассматриваются механизмы льготного кредитования для МСБ, смягчение требований к залогу, управление рисками и роль государственных гарантий в повышении доступности кредитных ресурсов. На примере

Узбекистана изучаются практические аспекты кредитования МСБ, выявляются существующие проблемы и разрабатываются конкретные предложения по их устранению. Результаты исследования направлены на совершенствование механизмов поддержки МСБ в банковском секторе и повышение качества и доступности финансовых услуг.

Ключевые слова: малый бизнес, средний бизнес, банковские кредиты, льготное кредитование, управление рисками, политика залога, государственные гарантии, финансовая стабильность, опыт Узбекистана.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the role and effectiveness of bank lending in supporting small and medium-sized enterprises (SMEs). SMEs are key drivers of economic growth, playing a vital role in job creation, increasing employment, and fostering innovation. Bank loans serve as a crucial financial source for modernizing production, expanding output, and enhancing product competitiveness. The paper explores mechanisms for concessional lending, easing collateral requirements, risk management strategies, and government guarantees aimed at improving credit accessibility for SMEs. Using Uzbekistan as a case study, the research examines practical experiences in SME financing, identifies current challenges, and proposes actionable recommendations to address them. The findings contribute to the improvement of support mechanisms for SMEs within the banking sector and offer scientifically grounded solutions to expand the quality and reach of financial services.

Keywords: small business, medium business, bank lending, concessional loans, risk management, collateral policy, government guarantees, financial stability, Uzbekistan experience.

KIRISH

Kichik va oʻrta biznes (KOB) har bir mamlakat iqtisodiyotida innovatsiyalarni joriy etish, yangi ish oʻrinlarini yaratish va ichki bozorni raqobatbardosh mahsulotlar bilan taʼminlashning asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish sharoitida KOB subyektlarining barqaror faoliyat yuritishi koʻp jihatdan ularning moliyaviy taʼminotiga, xususan, tijorat banklari tomonidan taqdim etiladigan kredit resurslarining hajmi va shartlariga bevosita bogʻliqdir. Shu sababli, KOBni samarali kreditlash mexanizmlarini ishlab chiqish va ularni amaliyotda qoʻllash davlatning iqtisodiy siyosatida ustuvor yoʻnalishlardan biri sifatida belgilanmoqda.

Soʻnggi yillarda Oʻzbekistonda kichik va oʻrta biznesni qoʻllab-quvvatlash maqsadida imtiyozli kreditlar, davlat kafolatlari va kreditlarni qaytarish xavfini kamaytirish boʻyicha bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq amaliyotda KOB subyektlari hali ham kredit mablagʻlariga toʻliq erkin kira olmayapti, yuqori foiz stavkalari, murakkab garov siyosati va bank risklarini boshqarishning yetarlicha

samarali bo'lmaganligi kabi muammolar mavjud. Ushbu maqolada KOBni qo'llab-quvvatlashda bank kreditlash tizimining hozirgi holati, mavjud muammolar va rivojlantirish istiqbollari o'rganiladi hamda xalqaro tajribalar asosida milliy amaliyotga mos tavsiyalar ishlab chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashda bank kreditlashning samaradorligi masalasi ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tadqiqotlarida alohida o'rin egallaydi. Xorijiy tadqiqotchilar — J. Schumpeter, R. Levine, S. Mishkin ishlarida moliya vositalarining innovatsion faoliyat va tadbirkorlik rivojlanishiga ta'siri chuqur yoritilgan. Jumladan, Schumpeterning iqtisodiy o'sish nazariyasida bank kreditlash innovatsiyalarni moliyalashtirishning eng asosiy manbalaridan biri sifatida qayd etilgan.

O'zbek iqtisodchi olimlari — A. Xodjayev, Sh. Ortiqov, A. Axmedov ham o'z asarlarida bank kreditlash tizimining milliy iqtisodiyotga qo'shgan hissasi, KOBni moliyalashtirishda duch kelinayotgan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llarini ilmiy asosda tahlil qilganlar. Shuningdek, Jahon banki, Osiyo Taraqqiyot Banki va Xalqaro Valyuta Jamg'armasi tomonidan taqdim etilgan hisobotlar va tavsiyalar KOBni kreditlashda xalqaro tajribalarni chuqur o'rganishga imkon yaratadi.

Maqolani tayyorlash jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik usullar va grafik tahlil metodlari qo'llanildi. Avvalo, O'zbekistondagi tijorat banklarining KOB kreditlash portfeli, uning dinamikasi, foiz stavkalari va garov siyosati amaliy ma'lumotlar asosida tahlil qilindi. Keyin esa xorijiy mamlakatlar tajribasi bilan taqqoslash asosida samarali kreditlash mexanizmlari ishlab chiqildi. Tadqiqot davomida so'nggi yillarda davlat tomonidan amalga oshirilgan islohotlar va KOBni moliyaviy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan dasturlar ham tahlil doirasiga kiritildi. Ushbu metodlar asosida KOBni qo'llab-quvvatlashning bank tizimidagi hozirgi holati va uni yanada rivojlantirish bo'yicha ilmiy tavsiyalar shakllantirildi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tahlillar natijasida kichik va o'rta biznesni (KOB) qo'llab-quvvatlashda bank kreditlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha muhim xulosalar ishlab chiqildi. Avvalo, O'zbekiston tajribasida KOB subyektlari uchun imtiyozli kredit liniyalari va davlat kafolatlari mavjud bo'lsa-da, amalda ularning ko'lami cheklanganligi aniqlangani muhim natija bo'ldi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi yillarda tijorat banklari tomonidan KOBga ajratilayotgan kreditlarning umumiy bank kredit portfelidagi ulushi sezilarli darajada oshgan, biroq bu ko'rsatkich hali rivojlangan davlatlar darajasiga yetmagan.

Tahlil jarayonida KOB subyektlari bank kredit mablag'laridan foydalanishda duch keladigan asosiy muammolar — yuqori foiz stavkalari, murakkab garov talablari, kredit olish uchun hujjatlashtirish jarayonining ortiqcha byurokratik ekanligi aniqlab

berildi. Shu bilan birga, banklarda risklarni baholashning zamonaviy scoring tizimlarining yetarli darajada rivojlanmagani kreditlash samaradorligini pasaytirayotgan omil sifatida baholandi.

Xorijiy tajriba asosida o'rganilgan ma'lumotlar KOBni qo'llab-quvvatlashda davlat kafolatlari, kredit foiz stavkalarini subsidiya qilish, raqamli kreditlash xizmatlarini rivojlantirish kabi yondashuvlarning ijobiy samara berishini ko'rsatdi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston bank tizimida KOB uchun alohida kreditlash dasturlarini kengaytirish, elektron hujjatlashtirish jarayonlarini soddalashtirish va risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish zarurligi asoslab berildi.

Bundan tashqari, tadqiqot davomida mahalliy banklar faoliyatida KOBni moliyalashtirish bo'yicha bank xodimlarining malakasini oshirish, shaffoflikni ta'minlash va moliyaviy savodxonlikni kuchaytirishning o'zni alohida ta'kidlandi. Ushbu natijalar kichik va o'rta biznes subyektlarining bank kredit resurslaridan to'liq va samarali foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar asosida kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashda bank kreditlashning mavjud holati va rivojlantirish istiqbollari atroflicha muhokama qilindi. Avvalo, KOB subyektlari iqtisodiyotning eng faol segmenti bo'lishiga qaramay, amalda bank kreditlariga yetarli darajada erkin kira olmayotgani iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu nuqtai nazardan, milliy bank tizimida KOB kreditlash siyosatini yanada takomillashtirish, moliyaviy xizmatlarni diversifikatsiya qilish va ularni mijozlarga qulay shaklda taqdim etish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda.

Muhokama jarayonida aniqlanganki, O'zbekistonda KOB kreditlashda foiz stavkalari rivojlangan davlatlarga nisbatan yuqori bo'lib, bu kredit mablag'larining arzonligi va jozibadorligiga to'sqinlik qilmoqda. Shuningdek, garov siyosatining qat'iyligi ko'plab yangi va innovatsion loyihalarning moliyalashtirilmasdan qolishiga sabab bo'layotganini ta'kidlash lozim. Shu sababli, banklar tomonidan garovsiz yoki minimal garov bilan imtiyozli kreditlash dasturlarini ishlab chiqish zamon talabi sifatida qaralmoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasi asosida, KOB kreditlashning samaradorligini oshirish uchun risklarni baholashning raqamli texnologiyalarini keng joriy etish, kredit tarixini elektron shaklda shakllantirish va scoring tizimlari orqali qaror qabul qilish jarayonini avtomatlashtirish ijobiy samara berishi mumkin. Bundan tashqari, davlat tomonidan KOB uchun ajratiladigan kreditlar bo'yicha foiz stavkalarini subsidiyalash, kafolat fondlarini tashkil etish va innovatsion loyihalarni davlat-xususiy sheriklik asosida qo'llab-quvvatlash choralari iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Muhokama davomida aniqlangan muhim jihatlardan yana biri — aholining moliyaviy savodxonligini oshirish va bank mijozlari bilan o'zaro ishonch muhitini rivojlantirish orqali KOB kreditlash samaradorligini oshirishdir. Banklar o'z faoliyatini

mijozga yo‘naltirilgan xizmat tamoyili asosida tashkil etishi, qulay va tezkor moliyaviy mahsulotlar ishlab chiqishi kreditlash jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, KOBni rivojlantirishda bank kreditlashning samaradorligini oshirish milliy iqtisodiyotning barqaror o‘sishiga asos bo‘lib xizmat qiladi.

XULOSA

Yuqoridagi tahlil va muhokamalardan kelib chiqib, kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashda bank kreditlashning asosiy o‘rni va ahamiyati yana bir bor ilmiy asoslangan holda tasdiqlandi. KOB subyektlari iqtisodiyotning real sektori uchun yangi impuls vazifasini bajarib, ishlab chiqarish hajmini oshirish, bandlikni ta‘minlash va innovatsion yondashuvlarni keng joriy etishda muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli, banklar tomonidan KOBni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish davlatning barqaror iqtisodiy siyosati uchun strategik vazifa hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda KOB uchun ajratilayotgan kredit resurslari hajmini oshirish, foiz stavkalarini maqbullashtirish, garov talablarini yumshatish va risklarni baholash tizimini avtomatlashtirish zaruriyati mavjud. Bundan tashqari, elektron kreditlash xizmatlarini rivojlantirish, moliyaviy mahsulotlarni soddalashtirish va bank mijozlari bilan ochiq muloqot mexanizmlarini kengaytirish KOB kreditlash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, davlat tomonidan kafolat fondlari va subsidiyalarni kengaytirish, shaffoflikni ta‘minlash hamda bank xodimlari malakasini oshirish orqali KOB subyektlari uchun moliyaviy imkoniyatlarni kengaytirish mumkin. Shu tariqa, kichik va o‘rta biznesni rivojlantirishda bank kreditlashning samaradorligini oshirish O‘zbekistonning umumiy iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini mustahkamlashga qaratilgan muhim vazifa sifatida izchil amalga oshirilishi lozim.

ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Xodjayev A. A. **Bank ishi va bank xizmatlari bozorini rivojlantirish.** – Toshkent: “Iqtisodiyot”, 2022. – 272 b.
2. Ortiqov Sh. R. **Kichik biznesni rivojlantirishda tijorat banklarining o‘rni.** – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2021. – 198 b.
3. Axmedov A. S. **Bank kreditlash tizimini takomillashtirish yo‘llari.** – Toshkent: “Moliya”, 2020. – 210 b.
4. Rustamov R. X. **O‘zbekistonning bank tizimi va moliyaviy barqarorlik.** – Toshkent: “Iqtisod-Moliya”, 2023. – 245 b.
5. Karimov I. I., Jabborov K. Sh. **Moliyaviy boshqaruv va kichik biznesni moliyalashtirish.** – Toshkent: “Akademiya”, 2022. – 230 b.
6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari (2020–2024 yillar). – <https://cbu.uz/>
7. Jahon banki. **Uzbekistan Country Economic Memorandum: Modernizing the Economy.** – 2023. – <https://www.worldbank.org/>